

Bakó Katalin

Mesepedagógia az általános iskolában – Tématervek és foglalkozások az alsó és felső tagozat közötti átmenet segítésére a „Népmesekincstár” mesepedagógiai módszer használatával¹

Életünket születésünk pillanatától egészen halálunkig meghatározzák és befolyásolják a változó körülmények, helyszínek, életszakaszok, illetve a változásokhoz való alkalmazkodás szükségessége. Mind az egyén életútját tekintve (születés, felnőtté válás, házasság, halál), mind pedig egy közösség életét vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az is fontos, hogy az egyén vagy a közösség hogyan, milyen módszerekkel és képességekkel felvértezve tudja ezeket a változásokat kezelni. Ugyanis minél könnyebben és magabiztosabban éljük át ezeket az átmeneti időszakokat, annál könnyebb és sikeresebb az új körülmények között az egyéni helytállás, s annál erősebb egy közösség is.

Ilyen változást és alkalmazkodási feladatot jelent a hazai közoktatás általános iskolai szintjén az alsó és felső tagozat közötti átmenet. Ez a nagyon komplex időszak nemcsak az egyént (a diákot, a pedagógust, a szülőt) állítja nehéz feladatok elé, hanem a közösségeket is (a tanulócsoportot, az iskola gyerekközösségét, a nevelőtestületet, a családokat és magát az iskolát mint szervezetet). A helyzetet külön odafigyelést igényelve még az is árnyalja, hogy ebben az életkorban nemcsak iskolai oktatási szakaszváltás történik, hanem megjelenik a kisiskoláskor és a kiskamaszkor életkori határhelyzete is: egyre több forrás jelzi, hogy az alsó és felső tagozat határán már megjelennek a kiskamaszkor jellemzői.

Tanulmányomban jó gyakorlati lehetőségként azt mutatom be, hogy ezt az átmeneti időszakot miként lehet a mesepedagógiai foglalkozások rendszeres, tudatos és szisztematikus alkalmazásával könnyebbé tenni, segítve ezzel az iskolai támogató légkör kialakulását és erősítendő a résztvevő diákok önbizalmát, fejleszteni képességeiket s megerősíteni az egyes osztály- és évfolyamközösségeket is. Hogy a változás időszaka lehetőség legyen, ne nehézség.

---

¹ A tanulmány a 2021. december 8-án Egerben megtartott IrKa2021 – Irodalom és kanonizáció c. konferencián elhangzott előadás írott és kibővített változata.

I. Oktatási szakaszok a hazai közoktatásban, átmeneti időszakok a diákok életében

A hazai oktatási rendszert tekintve egy gyermek és fiatal életében legalább háromszor, de a legáltalánosabb szakaszolás szerint² ötször biztosan átél oktatási szint változásához köthető és nemegyszer életkori váltással is járó átmeneti időszakot. Ilyen életkori váltás figyelhető meg az alsó és felső tagozat átmeneti időszakában, valamint a felső tagozaton. A kisiskoláskor vége, a kiskamaszkor, valamint a serdülőkor életkori szakaszainak váltása zajlik ebben az időszakban. Ilyenkor segít a pedagógusok és a szülők együttműködése, az odafigyelés és az empátia, valamint a tudatos oktató-nevelő munka (Martin, 2016).

Oktatási és nevelési szakasz	Szakaszok és szakaszváltások, átmenetek	A gyermek fontos életszakaszai ³
	Első átmenet: otthoni környezetből vagy bölcsődéből óvodába	
Óvoda (3 éves kortól)	3 v. 4 éves szakasz	óvodáskor (3–7) kisóvoda (3–5); nagyóvoda (5–7)
	Második átmenet: óvodából iskolába	
Általános iskola, alsó tagozat (6/7 év – 10/11 év)	4 éves szakasz	kisiskoláskor (6–10 év; 1–3. évfolyam) kiskamaszkor (9–12 év; 4–6. évfolyam)
	Harmadik átmenet: alsó tagozatból felső tagozatba	
Általános iskola, felső tagozat (10/11 év – 14/15 év)	4 éves szakasz	kiskamaszkor (9–12 év; 4–6. évfolyam) serdülőkor (12–18 év; 7–12. évfolyam)

² A legáltalánosabb szakaszolás alatt az alábbi felosztást értem: 3 (vagy 4) év óvoda, 4 év alsó tagozat, 4 év felső tagozat, 4 (vagy 5) év középiskola.

³ Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársai és egy szakbizottság által elfogadott kötött tárgyszójegyzék, amely hitelesen, a hazai és nemzetközi pedagógiai és pszichológiai szakirodalom alapján írja le a pedagógiához köthető folyamatokat

Oktatási és nevelési szakasz	Szakaszok és szakaszváltások, átmenetek	A gyermek fontos életszakaszai ³
	Negyedik átmenet: általános iskolából középiskolába	
Középiskola (14/15 év – 18/20 év)	4 v. 5 éves szakasz	serdülőkor (12–18 év; 7–12. évfolyam)
	Ötödik átmenet: középiskolából a felsőoktatás/a munka világa felé	

1. táblázat: A hazai oktatási rendszer legelterjedtebb oktatási szakaszai, átmeneti időszakai, valamint a gyermek életszakaszai

Ez a szakaszolás akkor érvényes, ha figyelmen kívül hagyjuk az óvoda előtti időszak jellemzőit (családi nevelés, bölcsődei nevelés) és az egyes nevelési és tanévekhez köthető ciklikusan megjelenő változásokat: az évkezdést, az évvárást és a hosszabb szüneteket.

Nem tárgyalom a reformpedagógiai és alternatív pedagógiai rendszerek (pl. *Montessori*-rendszer, *Waldorf*-rendszer) iskoláinak merőben más szakaszait sem, s nem térünk ki az otthoni, kicsoportos oktatás és nevelés jellemző szakaszaira sem.

Átgondolva a gyermekek és serdülők fejlődéslélektani szakaszait, azt vehetjük észre, hogy az oktatási struktúra szakaszolása nem feltétlenül követi a gyermek életszakaszait.⁴ Az egyes fejlődéslélektani szakaszokat (a gyermekre vonatkoztatva) az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum könyvtárosai és egy szakmai bizottság által megvitattott, kidolgozott és elfogadott Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék (MPT) beosztása alapján használom:

- **csecsemő** (0–1 év);
- **kisgyermek** (1–3 év);
- **óvodáskorú gyermek** (3–7 év)
  - » kisóvodás (3–5 év)
  - » nagyóvodás (5–7 év)
- **kisiskoláskorú gyermek** (6–10 év)
  - » 1. évfolyam⁵

⁴ Ezt a szempontot Bajzáth Mária mesepedagógus, neveléstudományi bölcész javaslata alapján tárgyalom.

⁵ Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által folyamatosan szerkesztett Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék (MPT) célja, hogy a neveléstudományi szakirodalom tartalmi feldolgozásához és az OPKM szakirodalmi adatbázisában (PAD) történő kereséshez egységes terminológiát biztosítson. Nem lezárt rendszer, fejlesztése során meghatározott szabályok szerint követi a neveléstudomány terminológiájának változásait. Bővebben: URL: <https://opac.opkm.hu/pages/modules/opac/mpt.php>

- » 2. évfolyam
- » 3. évfolyam
- **kiskamasz** (9–12 év)
  - » 4. évfolyam
  - » 5. évfolyam
  - » 6. évfolyam
- **serdülőkor** (12–18 év)
  - » 7. évfolyam
  - » 8. évfolyam
  - » 9. évfolyam
  - » 10. évfolyam
  - » 11. évfolyam
  - » 12. évfolyam
- **fiatal felnőtt** (12–18 év)

Az óvodáskor és a kisiskoláskor javarészt összhangban van az oktatási szakaszokkal. A kiskamaszkor és a serdülőkor időszaka – főként ez utóbbié – átfedéseket és elcsúszásokat mutat.

Különösen nagy kategória a serdülőkor kategóriája, ez a 6 év, de az oktatási szakasz szerinti 4 év is nagyon tág, a szakasz kezdete és vége között hatalmas az eltérés. A tapasztalatok szerint e korszak bontása indokolt lenne, az oktatási szakaszokat és az életkori sajátosságokat figyelembe véve legalább három alkategória szükséges lenne ahhoz, hogy a serdülők életkori sajátosságait, igényeit beépítsük az oktató-nevelő munka során, az alábbi felosztás alapján:

- serdülőkor (12–18 év)
  - » 1. alszakasz (felső tagozat második fele)
    - 7. évfolyam
    - 8. évfolyam
  - » 2. alszakasz (a középiskola első fele)
    - 9. évfolyam
    - 10. évfolyam
  - » 3. alszakasz (a középiskola második fele)
    - 11. évfolyam
    - 12. évfolyam

Fontos lenne tehát, hogy az egyes oktatási szakaszok közötti átmenetek igazodjanak a fejlődéslélektani szakaszokhoz is, hiszen az iskolai szakaszokban megvalósuló tanítási stílus (a kommunikáció, a hangnem, a megszólítás, a partneri viszony megléte/hiánya),

a kerettantervek elvárásai, a tananyag, illetve a kimeneti követelmények nagyban meghatározzák az oktató-nevelő munka résztvevőinek mindennapjait. Ha teljesülhetne ez a szempont, talán eredményesebb lehetne az iskolai oktató-nevelő munka, de ami fontosabb, hogy a diákok érezhetnék: ők vannak a középpontban, s nem a tananyag.

II. Az egyes oktatási szintek közötti átmenet kérdéskörének megjelenése a szakirodalomban⁶

Kiskamaszokkal és serdülőkkel foglalkozni kihívásokkal teli, izgalmas folyamat. Amikor szülőként, pedagógusként belegondolunk abba, hogy milyen nagy teher nehezedik rájuk, rögtön elkezdünk azon gondolkodni, hogy milyen pedagógiai-pszichológiai-tanulásmódszertani preventív vagy terápiás metódusok, milyen közösségépítő alkalmak segíthetnék a felső tagozaton tanuló diákok (iskolai és iskolán kívüli) életét.

Ilyenkor arra is rájövünk, hogy nagyon sérülékeny, nagy odafigyelést igénylő és érdemlő időszakról beszélünk, megértjük, hogy az életkori sajátosságok álcái ellenére nehezen tudnak eligazodni a világban, nehezen tudnak dönteni és nehezen tudják szűrni a rájuk zúduló információt, nehezen kezelik konfliktusaikat, és nehéz őket motiválni.

Pedagógusként elkezdünk rendszerszinten is gondolkodni, s rájövünk arra, hogy ezeket a problémákat csak nevelőtestületi és iskolai szinten lehet jól kezelni (és ahogy a későbbiekben látjuk, szerencsére vannak erre jó gyakorlatok).

Ilyenkor merül fel az a kérdés is, hogy van-e erre szakirodalom, van-e az oktatási szakaszok közötti átmenet jelenségére terminológia, a keresést megkönnyítő szabad vagy kötött tárgyszókészlet (2. táblázat), s hogy milyen mennyiségi és minőségi mutatókkal jellemezhető a találati halmaz; s hogy pont a minket érdeklő átmenet igényeit vizsgálja-e egy-egy kutatás, tanulmánykötet, szacikk.

• átmenet ÉS alsó tagozat ÉS felső tagozat	• átmenet alsó tagozatból felső tagozatba
• átmenet ÉS általános iskola ÉS középiskola	• átmenet általános iskolából középiskolába
• átmenet ÉS óvoda ÉS iskola	• átmenet óvodából iskolába

2. táblázat: Az átmeneti időszakok terminológiája a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzékben

⁶ Keresőkérdéseimet az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum online elérhető adatbázisából válogattam, az idézett adatok a 2022. április 1-jén releváns találati halmazok. A megjelenő számadatok azonban a későbbiekben is megfelelő arányról adnak információt, hiszen nem változik nagyon gyorsan a téma szakirodalma.

Érdekelt, hogy az általános és középiskolai oktatási szakaszok főbb átmenetei az elérhető hazai szakirodalomban milyen találati halmazzal állnak a pedagógusok rendelkezésére. Az alábbiakban bemutatandó eredmény jelzésértékű és tanulságos. (3. táblázat)

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által kidolgozott Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék alapján a következő tárgyszavak és keresőkérdések használatával jutottam el a végleges találati halmazokig:

Átmenet óvodából iskolába	354 találat
Átmenet alsó tagozatból felső tagozatba	29 találat
Átmenet általános iskolából középiskolába	57 találat

3. táblázat: Az oktatási szintek közötti átmenetekkel kapcsolatos szakirodalom találatai (Könyv, tanulmánykötet, tanulmány, folyóiratcikk az OPKM adatbázisában – 2022. április 1.)

Szemmel látható, hogy az általam vizsgált, az alsó és felső tagozat közötti átmeneti időszak a szakirodalomban elenyésző arányban jelenik meg (29 találat), kicsit több találattal rendelkezik az általános iskola és középiskola közötti átmenetet tárgyaló szakirodalom halmaza (57 találat), míg az óvoda-iskola közötti átmenet kiemelkedően magas találati számot mutat (354 találat), jelezve, hogy a szakirodalom dominánsan az óvoda és az iskola közötti átmenet kérdésével foglalkozik. Pedig fontos lenne, hogy a kiskamaszkor alsó és felső tagozat közötti átmenetére eső nagyon érzékeny időszakát az átmenet szempontjából tekintve arányaiban több tanulmány és elemzés vizsgálja, s több módszertani ajánlás és jó gyakorlat segítse.

És nemcsak a sajátos nevelési igény, a felzárkóztatás és tehetséggondozás, esetleg az integráció és az inkluzív szemlélet felől, hanem abból a megfontolásból is, hogy ezt az érzékeny, fejlődéslélektani szempontból is jelentős időszakot minden diáknak és pedagógusnak joga van úgy megélni, hogy a közös, lehetőleg pozitív élmények domináljanak a napi munka során. Hogy a pedagógus ne csak tanítson, hanem legyen ideje nevelni is (ami sok időt és energiát követel), s hogy a diák is megtapasztalhassa: fontos a véleménye, elmondhatja, s lehet arra lehetősége, hogy saját képességeit úgy fejlessze, hogy megállja a helyét a világban, hogy megvédhesse magát, ha úgy adódik, hogy képviselhesse a saját érdekeit, hogy legyen motivált, legyenek céljai. Nem utolsó sorban az lenne az ideális, ha az oktató-nevelő munka során konszenzus és együttműködés alakulna ki nemcsak a tanár és a diák, az egyén és a közösség, hanem a tanár – diák – szülő – iskola négyese között is.

Szerencsére azért már született az alsó és felső tagozat közötti átmenetet, valamint a 8. évfolyam pályaorientációját is vizsgáló, a diákok véleményére is kíváncsi kérdőíves felmérés, s napvilágot látott több, említésre méltó, friss és innovatív jó gyakorlat is.

Mielőtt azonban ezt ismertetném, kitérek röviden arra, milyen is az általam vizsgált átmeneti időszak.

III. Az alsó és a felső tagozat közötti átmenet jellemzői

Saját tapasztalataim alapján és az oktatási szakaszokat meghatározó tulajdonságokat áttekintve elmondható, hogy egy-két módszertől eltekintve nincs átgondolt, rendszerszerű szemlélet és szabályozói szándék a két oktatási szint (alsó és felső tagozat) különbségeinek csökkentésére.

Ráadásul, kevés kivételtől eltekintve (például a felső tagozaton tanító szaktanár hospitálása a 4. évfolyam óráin), nincs is sok diskurzus a két oktatási szinten tanító pedagógusok és az oktató-nevelő munkát végző munkatársak között. Ez nem feltétlenül a szándék hiányát jelenti, hanem azt is, hogy maguk a tantervi szabályozók és az iskolaszervezés mindennapi gyakorlata ezt nem teszi lehetővé. Vagyis sem idő, sem energia nem marad az átmenetet segítő feladatok megszervezésére, az esetleges tanórai és tanórán kívüli foglalkozások összehangolására, koordinálására, megtartására.

Érdemes azonban összegezni saját a tapasztalatok és a szakirodalom tükrében, hogy milyen, az alsó tagozathoz képest új jellemzői vannak a felső tagozatnak (*Imre–Ercsei*, 2016; *Metka és mtsai.*, 2020; *Molnár*, 2021).

III.1. Személyekhez köthető változások

Az osztályfőnök személye mellett új tanárok is oktatják a tanulókat, akiket szintén meg kell ismerni, meg kell tapasztalni, milyen a közös tanulás, még akkor is, ha ismerik egyik-másik pedagógus személyiségét, tanítási stílusát, viselkedését a tanórán. Sok diák számára az is nehézség, hogy nemcsak új, de sokkal több tanár lép be az oktatási folyamatba. A felső tagozat szaktanári rendszere miatt a korábban megszokott egy vagy két tanító helyett a tantárgyakat más és más szaktanár tanítja, más és más elvárásokkal, értékelési és mérési metódussal.

Más lesz a diákok egymás közötti kapcsolata is, hiszen nemcsak a tanárok személyében és számában történik változás, hanem sok esetben az osztályközösség, maga a tanulócsoporthoz tartozás is módosul. Ez igen gyakori az ún. „tagozatos” iskolák speciális (matematika, természettudományi, humán, nyelvi, sport) tantervű osztályaiban. Előfordul, hogy egy-egy diák negyedik osztály után tagozatot vált, így másik osztályba kerül (így mindkét osztály közössége megváltozik), sőt arra is van példa, vagy a teljes negyedik évfolyam közössége megváltozik, mert új tagozat lép be az 5. évfolyamtól – igazodva az adott iskola pedagógiai programjához. A kiscsoportos nyelvtanítás során gyakran változik a felső tagozat csoportbeosztása is, hiszen a bemeneti nyelvi szintfelmérők alapján új, évfolyamszintű és nem osztályszintű tanulói csoportok jönnek létre.

III.2. Tananyagszintű és tanulásmódszertani változások

A korábban ismert tantárgyak és óraelnevezések mellett újak jelennek meg. Az igazi változás azonban nem az új elnevezésben történik (történelem, irodalom, nyelvtan), hanem hogy ezek a tárgyak elvárásaikban is újat jelentenek, sokszor nehezen teljesítendő feladat elé állítva sok ötödikeket.

Sok tantárgy új, eleddig szokatlan, elvontabb gondolkodást igénylő tanulásmódszertani követelményekkel bír. Az 5. évfolyamtól belépő történelem tantárgy tananyagát az alsó tagozatban kevésbé jellemző szövegelemzések, lényegkiemelések, vázlatkészítés segítségével lehet hatékonyan megtanulni, ezt azonban az alsó tagozat jóval gyakorlatisabb feladattípusaival kevésbé lehet begyakorolni, még akkor is, ha ötödikben sok esetben belép egy tanulásmódszertan-óra is.

Jellemző változás, hogy egyes tantárgyak összefoglaló tárgyai lesznek a korábban több tantárgyhoz kapcsolódó tananyagnak, nem folytatódik az egyes tantárgyakhoz kapcsolható fogalmi háló és feladattípus-rendszer, s nem épít a meglévő tudásbázisra és a begyakorolt képességekre sem az új tantárgy. Erre jellemző példa az alsó tagozat írás, olvasás, fogalmazás tanórája, ez a felső tagozaton nyelvtan és irodalom szakóráként jelenik meg

Módosul a tananyag feldolgozására fordított idő is: gyorsabb tempóban történik, nem mindig várja be a tanulócsoporthoz az értelmezésben esetlegesen lemaradó társat. Ez a tény gyakran összefügg azzal, hogy felső tagozaton – a szaktanári rendszer és az órarend komplexitása miatt is – szigorúan kell alkalmazkodni a csengetési rendhez, a tanórák keretéhez, a szünetekhez. Ezt az alsó tagozaton a tanítóval/tanítópárossal, esetlegesen egy védettebb, elszigetelt területi egységben sokkal könnyebben át lehetett lépni, figyelmen kívül lehetett hagyni, s az egyéni igényekhez lehetett igazítani akár a tanóra kereteit, akár a csengetési rendet, akár az órarendi órák, illetve a tartós figyelmet és a mozgásos tevékenységet igénylő tevékenységek sorrendjét.

A tankönyvek is változnak, hiszen a tankönyvek felépítése is eltér az alsó tagozat tankönyvtípusaitól. A korábbi munkatankönyv – saját füzet összeállítást felváltja a tankönyv – munkafüzet – saját füzet(ek) triója. Ez a változás például nagyon sok esetben gondot okoz a lecke elkészítésében és a tanulásban. Sok kolléga számol be arról, hogy a tanítványai nem tudják értelmezni és kihasználni a tankönyv és a munkafüzet egymásra hivatkozó, egymásra utaló jellegét. Nem tudják kitölteni a munkafüzet kérdéseit, mert nem nézik meg és nem olvassák el a tankönyv ismeretanyagát. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen korábban, az alsó tagozatban a házi feladat főként egylépcsős, hangsúlyosan írásban gyakoroltató célú volt. A felső tagozatban ezzel szemben legalább kétlépcsős feladatok vannak: a tankönyvi információkból történő lényegkiemelés és szövegelemzést igénylő leckefeldolgozás után jön a második lépcső: ki kell tölteni a munkafüzetet, esetleg rögzíteni a saját válaszokat a füzetben. A korábban legalább 3 évig begyakorolt egylépcsős leckeszisztémát hirtelen felváltja az elvontabb gondolkodást és nagyobb odafigyelést igénylő többlépcsős rendszer, ráadásul nem csak egy tantárgy esetében.

III.3. Az iskola helyszíni adottságaival és a tanórák szervezésével kapcsolatos különbségek

Sok esetben a felső tagozat térben is elkülönül az alsó tagozattól, olyan térbe nyernek bebocsátást az 5. évfolyam tanulói, ahová addig nem mehettek be (az a felsősöké), az ismeretlen terület (főleg a tájékozódni kevésbé tudó gyerekek esetében) bizonytalanságot és ebből adódóan feszültséget generálhat.

Emellett a gyerekek új osztályteremben folytatják tanulmányaikat, s nemegyszer óráról órára más-más tanterembe „vándorolnak”, nincs meg a megszokott kis közösségi terük, „otthontalannak” érezhetik magukat.

III.4. Az életkori sajátosságok, az egyéni képességek befolyásoló tényezői

Mind az életkori, mind pedig az egyéni sajátosságok változása megnehezítheti az alsó és felső tagozat közötti átmenet időszakát. Ilyen életkori (kiskamaszkori) sajátosság a saját testi-lelki változásokkal összefüggő félelmek megjelenése, a társas kapcsolatok, illetve a másik nemmel kapcsolatos érzések, viszonyulások jelentőségének megnövekedése.

Szintén jelentős az egyéni lelki adottságok, egyéni képességek szerepe ebben az időszakban. A biztonságos és empátiával, odafigyeléssel támogatott átmenet itt különösen fontos. Mert a megjelenő bizonytalanságérzet vagy félelem frusztrációt, agressziót, esetlegesen csökkenő (belső) motivációt és kudarcélményeket generálva a tanulói teljesítmény romlását, végső soron lemorzsolódást eredményezhet.

IV. Az alsó és felső tagozat közötti átmenet tematikája a szakirodalomban

Ahogy korábban említettem, szerencsére friss (bár a pandémia hatását még nem elemző) szakirodalom található mind a jó gyakorlatokról (*Metka és mtsai.*, 2020), mind pedig a témát a gyerekek szemszögéből is vizsgáló kutatásról (*Imre–Ercsei*, 2016). A továbbiakban ezeket a kutatásokat mutatom be részletesebben.

IV.1. Kérdőíves kutatás

Imre Anna és *Ercsei Kálmán* kutatása a felső tagozat bemenő és kimenő évfolyamaira koncentrál. A vizsgálat során részletesen feltárták a diákokkal készített kérdőívek alapján az átmeneti szakasz jellemzőit. Fontos, hogy a kutatás során arra is kitértek, hogy mit tartanak a gyerekek hatékony, az iskola életébe is illeszkedő és eredményes formának. A kutatás másik célcsoportja a 8. évfolyam, akiket a továbbtanulási motiváció, a felvételi előkészítő témája kapcsán kérdeztek.

A vizsgálat eredményeképpen kiderült, és ez számunkra fontos és felhasználandó információ, hogy „egyes délutáni foglalkozások, így például a tanulószoba és a felvételi előkészítő foglalkozások hozzájárulhatnak a problémák csökkentéséhez és/vagy

a továbbtanulással kapcsolatos tudatosabb elképzelések kialakulásához”. (Imre és Ercsei, 2016, 194. o.) Vagyis érdemes a délutáni sávra tervezni az átmenetet segítő foglalkozásokat, mert ezek hatékonyabbnak tűnnek.

IV.2. Jó gyakorlatok az alsó és felső tagozat közötti átmenet idejére

A 2020-ban megjelent összeállítás foglalkozik a közoktatást érintő három fontos átmenettel: az óvoda és iskola, az alsó és felső tagozat, illetve az általános iskola és középiskola közötti időszakokkal. (Metka és mtsai., 2020)

A 3 jó gyakorlat főbb jellemzői az alsó és felső tagozat közötti átmenet szakaszában:

- a) **„Kincsek a homokon” – Ásotthalom [SNI, BTMN, integrált nevelés]**
  - » az egész iskolát és nevelőtestületet bevonó komplex program, főként az SNI- és BTMN-tanulók integrált nevelésének támogatására;
  - » a programot a 4. és 5. évfolyam pedagógusai, valamint az iskolai gyógypedagógus részvételével kialakított munkacsoport hangolja össze.
- b) **„Kítáruló világ” – Sárrétudvari [élményalapú tanulás, gyermekközpontúság]**
  - » az élmény és a tevékenység dominál a tanulásban és a tanításban,
  - » elsősorban tanórán és tantermen kívüli tevékenységekre koncentrálnak,
  - » a gyermek személyisége van a fókuszban,
  - » célja a tudás megszerzése a saját tudásról, a megerősítés és a motiváció.
- c) **„Együtt minden könnyebb” – Szatmárcseke [projektnapok közösen]**
  - » az integrációt segítő tanórán kívüli programok, projektek az egész tanév során.

V. A mesepedagógia az alsó és felső tagozat közötti átmenet szolgálatában

A jó gyakorlatok megismerése után úgy döntöttem, jómagam is szívesen kipróbálnám, hogyan lehet ezt az átmeneti időszakot a saját tudásommal és tapasztalataimmal kiegészítve könnyebbé tenni.

Az a célom, hogy a gyerekek képességeit ne tananyagszerű ismeretátadás során, hanem saját élményű tapasztalások segítségével erősítsem. Hogy tudják valamelyest kezelni azokat a tényezőket, amelyekre lehet ráhatásuk – ha már sem a tanáraik számát, sem a tantárgyaik összetételét, sem a tananyagot nem tudják módosítani. Az a célom, hogy megerősítsem őket, magukat. Hogy legyenek bátrak, hogy tudják megkülönböztetni a helyest a helytelentől, a jót a rossztól, a kerülendő ellenséget a barátától és a segítségre szorulótlól. Hogy megtapasztalhassák a közösség és egyéni képességeik csapatépítő erejét.

Erre pedig a *Bajzáth Mária* által kidolgozott „Népmesekincstár” mesepedagógiai módszert választottam. Egy egész tanévre szerkesztett tematikus terv alapján mesékkel, komplex foglalkozásokkal, közös alkotással szeretném felkészíteni a kisiskolásokat arra, hogyan lehessenek nyugodtabb és kiegyensúlyozottabb felső tagozatos diákok.

V.1. Miért pont a népmese, a népi játék, az ének, a tánc, a találós kérdés, a mondóka?

A komplex foglalkozások keretein belül megtapasztalható pedagógiai és pszichológiai hatásokról *Bajzát Mária* írt tanulmányában (*Bajzátb*, 2016c). A néphagyomány és a folklóralkotások módszertani programokba épített oktató-nevelő funkciójáról is számos példa található, jelenlétük az óvodákban és az alsó tagozaton domináns – hiszen ebben a komplex formában (figyelembe véve az életkori sajátosságokat) itt tud hatékonyan működni.⁷

A mesepedagógia módszere az oktató-nevelő munka területein és színterein jól alkalmazható. A módszer spontán és tudatos használata lehetővé teszi a néphagyomány, a népmese, a népdal jelenlétét az iskolai élet összes területén: a tanítási órán, a tanórán kívüli, szakköri tevékenységek során, a napköziben és a tanulószobában, az udvari játékok idején; a konfliktuskezelés, közösségépítés, társas kapcsolatok megerősítése céljából, az oktató és a nevelő munka részeként, az intézményes nevelés ünnepei során s természetesen az átmeneti időszak megerősítése során is.

A folklóralkotások legfontosabb tulajdonsága azonban ez: „A népköltészeti alkotások hatalmas kincsestára, szinte minden emberi kérdésre, problémára, élethelyzetre őriz választ.” (*Bajzátb*, 2011)

V.2. A módszer főbb jellemzői, lényeges elemei dominánsan az óvodáskor és a kisiskoláskor kezdő szakaszára vonatkoztatva⁸

- Középpontjában a gyermek, a gyermek igénye áll, a módszer egyes elemeit meghatározza az éppen résztvevő gyermek életkora, előzetes tudása, a résztvevő közösség összetétele, s hogy mi a módszer használatának célja (mit szeretnék elérni a foglalkozások által).
- Alkalmazhatja a(z óvoda)pedagógus, a könyvtáros(tanár), a fejlesztő szakember, pedagógiai asszisztens, iskolapszichológus, hitoktató stb.
- A mesepedagógia olyan naponta ismétlődő komplex foglalkozási lehetőség kellene legyen az alapozó, szocializációs szakaszban, ahol az élőszavas mesélés, a mesemondás dominál, s ezt segíti a mondókák, találós kérdések, ölbéli játékok megélése, megtapasztalása, illetve a pedagógus közös játéka, tánca, éneklése a gyerekekkel.
- Fontos szerepet kap a mozgás (néptánc, gyermekjáték, népi sportjáték), a kézművesség, az alkotás, a párbeszéd minden formája, valamint az érzékszervek-érzékelés tudatos fejlesztése.

⁷ Gondoljunk csak a Ringató vagy a Kerekítő foglalkozások módszertanára, az Így tedd rá! néptánc-pedagógiai módszer komplex fejlesztő, valamint az ölbéli játékok, a mese, a mondóka, a találós kérdés gondolkodásfejlesztő és kreativitásra ösztönző hatásaira.

⁸ Az átmenetre (4–5. évf.) vonatkozó eltérésekre a tanulmány későbbi szakaszában kitérek.

- Erősen jellemzi még a kapcsolatkeresés a minket körülölelő világgal (a földdel, a vízzel, a tűzzel, a levegővel).
- Ezek a tevékenységek segítik a gyermekeket, hogy megtalálják a mese számukra érvényes, nekik szóló üzenetét; segítségükkel felfedezzék az összefüggéseket a világban; képesek legyenek ebben a rendszerben önmagukat elhelyezni; kapcsolódni másokhoz és ami a mi szempontunkból most igazán fontos: megtalálják saját helyüket a világban, a saját közösségükben.
- A módszer nem terápia, hanem preventív jellegű, a mesék és a folklóralkotások komplex hatásával dolgozik.
- Nem magyarázza és elemzi a mesét, nem kapcsolódnak feladatlapok a mese cselekményéhez.
- A foglalkozás során a mese üzenetét saját élmények segítségével, alkotói folyamatokba, cselekvésbe és játékélménybe ágyazva tapasztalja meg a foglalkozáson résztvevő pedagógus és diák.
- Akkor éri el célját egy mesepedagógiai folyamat, ha a mese, a komplex, a hagyományokon alapuló foglalkozás és tevékenység az óvodai és iskolai mindennapok része, vagyis rendszeresen jelen van és természetessé válik a mese, az ének, a játék, a találós kérdések stb.
- Csak akkor működőképes, ha pozitív élmény megélésére ad lehetőséget, jókedvűen vesz rajta részt kicsi és nagy, az egyén és a közösség egyaránt.
- Akkor fejt ki hatását igazán, ha tudatosan, tervszerűen szerkesztjük és rendszeresen megtartjuk a foglalkozásokat (*Bajzáth*, 2011; *Bajzáth*, 2016b; *Bajzáth és Agócs*, 2016).

V.3. Mesepedagógiai foglalkozások az alsó és felső tagozat közötti átmenet segítésére

A mesepedagógia módszere dominánsan az óvodában és az alsó tagozat kezdő szakaszában – szocializáló tényezőként – valósul meg igazán. Az átmenet idején az életkori sajátosságok az újabb generációk igényei miatt a mesepedagógiai módszerből a módszer tudatosságával választott mesék, illetve a találós kérdések mellett talán még az éneklés vihető át igazán a 4–6. évfolyamra.

Ebben a szakaszban már más, nem a mesepedagógia módszeréhez tartozó metódusokat is érdemes bevonni: pl. papírszínház, szöveg nélküli képkönyvek, dráma, dramatikus műfajok, új módszer, munkaforma lehet az élménypedagógia, játékpedagógia, drámapedagógia; kézművesség, szabadulószoza, rejtvények; IKT-eszközök használata; beszélgetés, vita, szóbeli szövegalkotás, kooperatív és csapatépítő feladatok.

Ahhoz, hogy az alsó és felső tagozat közötti átmenet mesékkal támogatott, hatékony és eredményes időszak lehessen, szükség van szocializációra, hogy a negyedik és ötödik osztály éveiben a kiskamaszkorba lépő gyermek számára ismerős legyen az élszavas

mesemondás, ismerje a rövidebb folklorisztikai műfajokat, legyen számára ismerős és természetes dolog a már felsorolt mese, a találós kérdés és az ének.

Szükség van egyfajta lecsengető, kivezető időszakra is, amikor a rutinos felsős számára tudatosítjuk: az élőszavas mese és a történetmesélés műfaja az emberi élet bármely szakaszában segítségére lehet.

Az átmeneti időszakra való felkészülés tehát valahogy így nézhetne ki:

- Szocializációs szakasz: 2–3. évfolyam

Ez az időszak abban segít, hogy a kisiskolás megtapasztalhassa a folklorisztikai műfajokat funkcióban is: tudjon kiszámolni, ismerje és értse (érezze) a találós kérdéseket, legyen továbbra is pozitív élménye 7–8 évesen az óvodában (nagy eséllyel) megtapasztalt, átélt és megélt népi és sportjáték, s nem utolsó sorban a közös (és egyéni) éneklés.

Ebben az időszakban szintén nagy hangsúlyt érdemes fektetni a környezeti nevelés és a környezettudatos életmód jelenlétére, hogy kapcsolódhassanak az élő és élettelen környezethez, hogy megtapasztalják, szerves részei a saját élőviláguknak, a természetnek, még akkor is, ha nagyvárosban élnek. (Ráadásul ez a szemlélet nem áll távol a hagyományos népi gazdálkodástól, a napi munkák és a falusi háztartás szervezésétől: a pazarlás elítélése, az újrahasznosítás és a hulladékcsökkentés szem előtt tartása – már kicsi kortól.)

- Aktív, segítő szakasz: 4–5. évfolyam

Ez a tulajdonképpeni átmeneti időszak, amikor – a megfelelő szocializáció után – az adott csoport igénye és befogadókészsége alapján beválogatott mesék, valamint a gyerekek számára ismert mesepedagógiai tevékenységi formák és műfajok is megjelennek.

Ugyanakkor fontos jelezni, hogy ebben a szakaszban már más eszközök és módszerek jelenléte is indokolt.⁹

- Lecsengető, „utánkövető” szakasz: 6. évfolyam

A foglalkozások iskolai jelenléte nem szokványos a hagyományosan értelmezett iskolai napirend esetében. Ezért lényeges tervezési és szervezési szempont, hogy mikor, hány résztvevővel, milyen gyakran, de legfőképpen: milyen céllal érdemes az egyes foglalkozásokat beépíteni az iskola életébe, természetesen figyelembe véve a tanulók életkori sajátosságait is.

A szocializációs időszakot mindenképpen tanórai keretek közé tenném, az átmeneti időszakban pedig akár tanórai, akár délutáni foglalkozásként is – habár az a tapasztalat, hogy a délutáni elfoglaltságok már nem mindig valósulhatnak meg teljes létszámban –, s főleg a felső tagozaton a tananyag-terhelés miatt megnövekszik a tanulószobai feladat is.

⁹ Erre a fontos szempontokra is Bajzáth Mária hívta fel a figyelmemet.

A felsős tanórai keretek között zajló munka az etikaóra keretében is megvalósulhatna, itt azonban hátrányként jelenik meg, hogy nem a teljes osztályközösség vesz részt a foglalkozáson, csak azok, akik az etikaoktatást választották a hittanóra helyett.

A délutáni foglalkozás mellett szól az a tény, hogy a kérdőíves kutatás eredménye alapján (*Imre és Ercsei*, 2016) az a tapasztalat, hogy sokszor célszerűbb a délutáni időszávot kihasználni. Alsó tagozaton a napközi, felső tagozaton a tanulószoba ideje alatt, lehet a könyvtárban, tanteremben vagy az iskola bármelyik terét felhasználva szakköri, rekreációs keretek között.

Fontos azt is meghatározni, hogy hányan vegyenek részt a foglalkozásokon, s hogy hányan tartsák a foglalkozást.

Attól függően, hogy mi a cél, meghatározhatjuk, hogy kik és hányan vegyenek részt a foglalkozás megtartásában. Egyedül is megtartható a foglalkozás, de eddigi tapasztalataim alapján ideális a páros foglalkozásvezetés, főként akkor, ha nem a megszokott pedagógussal (tanító, szaktanár) zajlik a foglalkozás, hanem ún. külsős foglalkozásvezetővel. Kiváló segítő tényező lehet, ha a leendő osztályfőnök ellátogat egy-egy foglalkozás alkalmával a negyedik osztályba, esetleg a korábbi tanító látogat el az ötödik osztály foglalkozására. Ezeknek a látogatásoknak megerősítő ereje van: lehet még találkozni a volt tanítónkkal, s a leendő osztályfőnököt ismerősként üdvözölhetik a diákok ötödik osztályban.

Természetesen akkor érhetjük el igazán a célunkat, ha a foglalkozások nem alkalmanként, hanem rendszeresen, legalább kéthetente, de ideális esetben hetente zajlanak, s fontos szempont, hogy mindez megszokott keretek között történjen. Vagyis legyen megszabott, állandóan ismétlődő, kevésszer változó helye és ideje a foglalkozásainknak. Ennek egyik hozadéka, hogy a résztvevők tudják, ez a foglalkozás állandóságot képviselhet az iskolai életben. Különösen fontos ez az átmeneti időszak két évében.

A foglalkozások tervezésekor fontos kiválasztani, miről is szóljon a mese, a történet, maga a foglalkozás, vagyis el kell döntenünk, milyen lehetséges témákat emelünk be a tematikus tervbe, hogy elérjük a végső célt: az alsó és a felső tagozat közötti átmenet megkönnyítését, a felső tagozat kihívásaira való felkészítést és felkészülést a saját erők és képességek erősítése által. Ilyen jól felhasználható téma lehet a saját testtudat fejlesztése, az érzékelés és az észlelés képessége; az összefogás ereje, bátorság és félelem; barátok és ellenfelek felismerése; elmúlás, halál, újjászületés, a választás képessége; igazság és hazugság, jó és rossz felismerése; varázstárgyak, varázserő, segítők használata; ünnepek ismerete, az ünnepelni tudás elsajátítása; a másik tisztelete; tetteink következménye. Természetesen a sor bővíthető, de ezek a témák biztosan segítik a diákokat ebben az időszakban.

A foglalkozások tervezésekor és szervezésekor a tematikus terv használata a legelőnyösebb oktatásszervezési keret. Tudatosabb pedagógiai folyamatot eredményez, s könnyebb bevonni a kollégákat is a folyamatba, mert látható a kiindulási pont és a cél.

A tematikus terv összeállítása után a fókusz megtartása mellett könnyebb tekintettel lenni a csoport aktuális igényeire, s ennek ismeretében a végső cél megtartása mellett könnyebben lehet változtatni a konkrét foglalkozáson a módszerek, esetleg a tartalom tekintetében (például másik mesét választunk, nem találós kérdést, hanem másik kiegészítő elemet viszünk be, segítségül hívjuk a papírszínház módszerét vagy más vizuális tartalmat közlő műfajt).

VI. Egy iskolai tanév lehetséges tématerve – mesecímek és témacsoportok

Az alsó és felső tagozat közötti átmenet segítésére elkészült egy 20 alkalmas „Népmesekincstár” mesefoglalkozást elindító sorozat tematikus terve.¹⁰ Az év során az alábbi témák szerepelnek fókuszként:

- testkép,
- az összefogás ereje,
- élet-halál,
- fény, újjászületés, ünnep;
- a világ (a föld) és az ember teremtése (fiú, lány),
- igazság, hazugság,
- a helytállás és az eligazodás segítői,
- varázstárgyak, varázslás (ha már úgy érezzük, nincs remény),
- ünnepek (halottak napja, advent és karácsony, farsang);
- a mese ereje.

---

¹⁰ Az itt alapul vett tematikus tervet a Népmesekincstár mesepedagógiai továbbképzések foglalkozásvezetői tanfolyamának vizsgamunkájaként készítettem 2021-ben. Az itt közölt tématerv az eredeti munkám módosított és kibővített változata. Hasonló komplex mesefoglalkozás-tervet készített Kusper Judit az 5–6. osztályos általános iskolások részére (Kusper 2021).

HÓNAP	TÉMA	MESE CÍME, FORRÁSA
1. Szeptember_01	Test1	Vascipő és testvérei (<i>Bajzáth</i> , 2016a)
2. Szeptember_02	Test2	Hüvelyk úrfi (<i>Bajzáth</i> , 2016a)
3. Október_01	Az összefogás ereje	Hosszúláb, Húsevő, Csontrágó, Nagyivó, Élesszem és Hat-tél (<i>Bajzáth</i> , 2018b)
4. Október_02	Halál 1	Hogyan csapta be a halált az öreg Jaagup? (<i>Bajzáth</i> , 2016a)
5. November_01	Halál 2	A föld visszaveszi, ami az övé (<i>Bajzáth</i> , 2018b)
6. November_02	Életerő, élettelenből élő	A kőkirályfi (<i>Bajzáth</i> , 2017)
7. December_01	Advent, várakozás, fény	Megtölteni a termet (<i>Bajzáth</i> , 2016b)
8. December_02 (Félévzáró)	Élet, fény Ünnepek fontossága (2 mese)	Mese a napról (<i>Bajzáth</i> , 2016b) Hogyan tanult meg az ember ünnepelni, dalolni és táncolni? (<i>Bajzáth</i> , 2016b)
9. Január_01	A világ teremtése (Fent–lent, Isten–ember)	A Föld teremtésének története (<i>Bajzáth</i> , 2018b)
10. Január_02	Ember (Fiú)	A kíváncsi fiú (<i>Bajzáth</i> , 2018b)
11. Február_01	Ember (Lány)	A bölcs leány (<i>Bajzáth</i> , 2017)
12. Február_02	Igazság, hazugság, álca	A meztelen király (<i>Bajzáth</i> , 2020)

13. Március_01	Ellenfél, barát	Kacor király (Bajzát, 2020)
14. Március_02	Ellenfél, barát	A becsületes fiú ezüstgarasa (Bajzát, 2016a)
15. Április_01	Tudás, lelemény	A szegény ember és az ördög (Bajzát, 2014b)
16. Április_02	Tetteink következménye	A halászegény (Bajzát, 2020)
17. Május_01	Varázstárgyak	A fakanál (Bajzát, 2018b)
18. Május_02	Varázslat	A hétszépű királykisasszony (Bajzát, 2020)
19. Június_01	Varázslat	A varázsló inasa (Bajzát, 2020)
20. Június_02 (Záró alkalom)	Mesék a mese erejéről	A drágaköves kígyó (Bajzát, 2018b) A mesetarisnya (Bajzát, 2018b)

4. táblázat: Népmesék az alsó és felső tagozat közötti átmenet segítésére.

Mesepedagógiai tématerv a Népmesekincstár mesepedagógiai szöveggyűjtemények felhasználásával

VI.1. A foglalkozások tematikája, a témaválasztás és a mesék kiválasztásának indoka

A kiválasztott mesék fő célja az alsó és felső tagozat közötti átmenet megkönnyítése, a felső tagozat kihívásaira való felkészítés a saját erők és képességek erősítésével, az ön- és világismeret fejlesztésével, természetesen a család és a barátok, ellenfelek, igazság, hazugság és a varázstárgyak, varázserő témakörének feldolgozásával.

Megjelennek ugyan az ünnepek, de nem annyira dominánsan, a mesék fő mondanivalójukkal szolgálják az adott időszak „alaphangulatát”. A tematikus terv kialakításakor az alábbi ünnepeket és ünnepi időszakokat vettem figyelembe, nem feledve a foglalkozások fő célját:

- halottak napja,
- a karácsonyi ünnepkör decemberi része,
- a farsang időszaka (a valós és álságos, igazság és hazugság, álca és jelmez).

A nagyböjti-húsvéti időszakot nem vettem bele a témákba, hiszen a sorozat második fele kifejezetten az egyént erősítő és felvértező képességekről szól, inkább azokra koncentráltam.

A mesék kiválasztásakor az alábbiakra figyeltem: elsősorban, de nem kizárólag magyar népmese, esetleg egy ismertebb (Grimm-)mese változata legyen. A terjedelem tekintetében törekedtem, hogy hosszabb mesék kerüljenek be a tematikus tervbe.

VI.2. A mesék és témacsoportok sorrendjének bővebb kifejtése, indoklása:

a) Testkép (szeptember, 2 alkalom)

A mesepedagógiai foglalkozások mindig a test, a testtudat, a saját testről való tudás témájával kezdődnek. Érkezzen meg mindenki „a saját testébe”, álljon két lábbal a földön, fedezze föl és nevezze meg a testrészeit, az irányokat, ismerje meg a saját határait... A 2 alkalmas tematikus egység meséi az alábbiakról szólnak:

- » – megállni a saját lábunkon, együtt csinálni bármit is (Az óriás burgundi répa),
- » – elfogadni önmagunkat, elérni, hogy ne csúfoljanak (Hüvelyk úrfi).

b) Az összefogás ereje (október, 1 alkalom)

Az összefogás témája a közösségben és az együttműködésben rejlő előnyöket láttatja, s példát, válaszokat mutat a közös problémamegoldásra, a kooperációra, hogy lehet és érdemes az egyén értékeit, kiemelkedő képességeit, tehetségét a közösség javára felajánlani.

c) Halál (október és november, 2 alkalom)

A halállal kapcsolatos mesék a halál „legyőzéséről”, erejének kiiktatásáról, illetve a furfanggal megnyert esztendőök utáni békés, nyugodt, megbékélt lélekkel vállalt halálról szólnak. Iskolai megjelenítésük nagyon fontos, mert a halál a tabutémák egyike, ezekről beszélni kell, mert kérdések mindig vannak, csak nem merik feltenni a gyerekek, s ha mégis feltennék, lehet, nem adódik rá alkalom, idő, tér. Ennek viszont most itt a tere, van lehetőség a téma megbeszélésére, közös feldolgozására.

d) Fény, újjászületés, ünnep (november és december, 3 alkalom)

Az altéma a karácsonyi ünnepkör decemberi szakaszával foglalkozik, de nem feltétlenül a keresztény kultúra szokásaihoz kapcsolódva, hanem a fény, az esztendő elmúlása és az újrakezdés, az új esztendő, a teremtés tematikáját is megjelenítve.

Az első alkalommal a fényhez kapcsolódó mesét választottam, a második alkalomra pedig két mesével készülök, s hosszabbra tervezem a foglalkozást. Az első félév lezárásaként is tekinthető foglalkozás jó alkalom a közös ünneplésre. Ezt erősíti a második mese az ünnepleni tudásról. Természetesen a csapat aktuális igényétől teszem függővé, hogy

elmondjam-e vagy sem. A meséket ajándékként kinyomtatva megkapják a gyerekek, s ők mesélhetik el otthon a mesét, esetleg közösen olvassák el szüleikkel – az ünnepre készülve.

e) A világ (a föld) és az ember teremtése (fiú, lány) (január és február eleje, 3 alkalom)

A világ teremtéséről és az emberről szóló mesék is a saját képességekre fókuszálnak. A világ teremtéséről szóló mese még részben kapcsolódik az előző ünnepkörhöz, de előre is mutat.

Az emberről szóló két alkalom során (fiú és lány) példát szeretnék mutatni arra, hogy a bölcsesség és a kíváncsiság fontos emberi tulajdonság, s elengedhetetlen eszköz az életben (az iskolában) való helytálláshoz, a tanuláshoz, s hogy jó is, mert úgy erősíti az egyént, hogy nem árt vele másnak.

f) Igazság, hazugság (február, a farsang ideje; 1 alkalom)

A meztelen király meséje a farsangi időszakra jellemző álca, alakoskodás, a más alakban való megjelenés témáját hozza elő. Ennek kapcsán az igazság, hazugság témáját is. Az iskolai életben szintén fontos, hogy el tudjuk dönteni, mi igaz és mi nem, s az is, hogy merjük kimondani, ne álljunk a hazugság és a hazug ember mellé, vállaljuk az igazságot.

g) A helytállás és az eligazodás segítői (március és április, 4 alkalom)

A következő nagyobb téma az iskolai élettel, a tanulással kapcsolatos tulajdonságokkal és aspektusokkal foglalkozik. Az ellenfél, a barát; a tudás és a lelemény felhasználása egy próbatétel során, hogy tudatosul bennünk a tettek következménye, mind azt erősíti, hogy könnyebb lehet a helytállás az olyannyira más felső tagozat kihívásai idején.

h) Varázstárgyak, varázslás (ha már úgy érezzük, nincs remény) (május és június, 3 alkalom)

Ha esetleg úgy érezzük, hogy nincs erőnk, lehetőségünk egy helyzet megoldására, vagy maga a helyzet csak varázstárgy és varázslat segítségével oldható meg, fontos elhinni, hogy az is lehetséges. A fakanálról szóló mese varázstárgyai (csakúgy, mint a Grimm-féle „Terülj, terülj asztalkám” mesében) igazságot szolgáltatnak és jólétet biztosítanak. Fontosnak tartottam a varázslat kapcsán is, hogy fiúkról és lányokról szóló mese egyaránt elhangozzék. Különösen fontosnak tartom a varázsló inasáról szóló mesét, hogy hogyan lehet jóra használni a varázserőt és a varázslás tudományát.

i) A mese ereje (június, 1 alkalom)

A sorozat záró alkalmán természetesen a meséről, a mese erejéről szól a foglalkozás. Ez az alkalom is kétfészes, s itt is a helyzet adja majd, hogy mind a két mese elhangozzék-e. A mesetarisznya c. mesét biztosan elmondom, ajándékként a gyerekek mesetarisznáját kapnak. Ez lesz az útravaló: a segítő és a varázstárgyas tarisznájuk.

Összegzés

Tanulmányom a mesepedagógiai foglalkozások általános iskolai használhatóságáról szólt. Bemutattam, hogyan lehet tematikus tervekkel, átgondolt foglalkozásokkal segíteni az alsó tagozat és a felső tagozat közötti átmenet nehéz időszakát. Az időszak számos jellemzőjét felsoroltam, szakirodalmi forrásokra és a saját tapasztalataimra hagyatkozva.

A szakirodalom kutatásai és jó gyakorlatai után bemutattam a mesepedagógia főbb jellemzőit, iskolai használhatóságát, majd egy részletes, 20 alkalomra tervezett és 22 mesét tartalmazó tematikus terv bemutatása során röviden vázoltam, hogy a számonkérés, elemzés, mérés és értékelés nélkül lezajló foglalkozássorozat milyen képességeket és megbeszélendő témákat érint a tanév során.

A most bemutatott tematikus tervet iskolai környezetben is kipróbálom, 2022 októberétől egy másodikos osztályközösséggel a szocializációs szakaszt kezdem el, hogy majdan eljussunk az átmeneti időszakban az előbbieken vázolt tematikus terv megvalósításáig.

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Bajzáth Máriának, a Népmesekincstár Mesepedagógiai Műhely szakmai vezetőjének, a módszer kidolgozójának az értékes segítséget, hogy átolvasta tanulmányomat, s hogy időt és energiát nem kímélve azt értékes javaslatokkal egészítette ki, ezzel is hozzájárulva a téma szakszerűbb bemutatásához.

Felhasznált irodalom

- Bajzáth Mária (2011): Mesepedagógiai foglalkozások – Mesebeli beszélgető kör. In: *Tanórán kívüli foglalkozások. Forгатókönyvek, játékötlek, módszerleírások, dokumentumminták*. RAABE Kiadó, Budapest.
- Bajzáth Mária (2014a): *Itt vagyok, ragyogok! Legkisebbek népmeséi*. Kolibri Kiadó, Budapest.
- Bajzáth Mária (2014b): *Járom az új váramat! Népmesék a világ minden tájáról 4–6 éveseknek*. Kolibri Kiadó, Budapest.
- Bajzáth Mária (2015a): *Mesefoglalkozások gyűjteménye*. Kolibri Kiadó, Budapest.
- Bajzáth Mária (2016a): *Így megyek az iskolába. Népmesék a világ minden tájáról 6–8 éveseknek*. Budapest, Kolibri Kiadó.
- Bajzáth Mária (2016b): *Adventi népmesék és legendák*. Meseközpont Alapítvány, Paloznak.

- Bajzáth Mária (2016c): Népmesekeincstár mesepedagógia. Mesék és művészetek a pedagógiában. In: Kolosai Nedda és M. Pintér Tibor (szerk.): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. ELTE TÓK, Budapest, 188–198.
- Bajzáth Mária (2017): *Mi a legerősebb a világon? 400 találós kérdés és talányos mesék a világ minden tájáról*. Kolibri Kiadó, Budapest.
- Bajzáth Mária (2018a): *A rabbi és az oroszlán. Zsidó mesék és más történetek*. Kolibri Kiadó, Budapest.
- Bajzáth Mária (2018b): *Én, senki, segítség! Népmesék a világ minden tájáról 9 éves kortól*. Kolibri Kiadó, Budapest.
- Bajzáth Mária (2020): *Gingalló. Magyar népmesék óvodáskortól*. Kolibri Kiadó, Budapest. (Magyar népmesekeincstár 2.)
- Bajzáth Mária (2021): „Hogy a halál ne tabu legyen...” A Népmesekeincstár mesepedagógia eszközei és módszerei a halál témakörében. In: Varga Emőke – Pusztai Virág – Turcsányi Enikő (szerk.): *Tabu a gyermekirodalomban*. Budapest–Szeged, Magyar Gyermekirodalmi Intézet – SZTE JGYK, 2021. 121–132.
- Bajzáth Mária és Agócs Gergely (2015): „A mese a nevelés táltosparipája”. *Új Köznevelés* 71. ksz, 34–38. Letöltés: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/a-mese-a-neveles-taltosparipaja> (2022. 03. 25.)
- Imre Anna és Ercsei Kálmán (2016): Az alsó és felső tagozat közti átmenet, továbbtanulási motivációk, továbbtanulás és tanórán kívüli foglalkozások = Transition between primary and lower secondary education, motivation for further education and extracurricular activities. In: Fehérvári Anikó [et al.]. (szerk.): *Oktatás és fenntarthatóság*. M. Nevelés- és Oktatáskutatók Egyes., Budapest, 334–351. (HERA évkönyvek, 3.)
- Kusper Judit (2021): A művészetalapú foglalkozások tervezése a délutáni foglalkozásokon. In: Magyar István és Patkósné Hatvani Anikó (szerk.): *Gyakorlati tanácsok a Komplex Alapprogram megvalósításához*. Líceum Kiadó, Eger. 231–237.
- Martin Jánosné (2016): Átmenet kudarcmentesen! – Az alsóból a felső tagozatban való átlépés nehézségei. *Pedagógiai és Módszertani Tanácsadó*. 2. 9. sz. 7–17.
- Metka Katalin – Barbarics Györgyi – Iszák Tibor – Kovács Andrea – Kulcsár Judit – Láng Erzsébet – dr. Pappné Varga Zsuzsanna – Petró Judit – Tóthné Kecskeméti Katalin – Vargáné Kiss Erika (2020) (szerk.): *Jó gyakorlatok az oktatás szakaszai közötti átmenetekhez. Esélyteremtés a köznevelésben EFOP-3.1.7-16-2016-00001*. Oktatási Hivatal (közread.), Budapest.
- Molnár Anett (2021): Fokozatosság, biztonság és emocionális támasz. *Új Köznevelés*. 77. 8. sz. 18–20. Letöltés: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/uj_kozneveles/2021_8/UKN_2108_18_Fokozatossag_biztonsag_es_emocionalis_tamasz.pdf (2022. 03. 31.)